

Türkiye’de Militarist Devlet Söylemi (1960-1983)

✍ Hacı Mehmet Boyraz 📅 29 Şubat 2016

Kitap adı: Türkiye’de Militarist Devlet Söylemi (1960-1983)

Yazar: Ali Balcı

Yayıncı kuruluş: Kadim Yayınları

Basım tarihi: 2015

Sayfa sayısı: 168

ISBN: 978-975-9000-24-0

Ali Balcı'nın "Cumhuriyet Türkiye'sinde Devlet Söylemine İlişkin Bir Dönemleştirme: Foucault'cu Bir Yaklaşım" başlıklı doktora

tezinden yola çıkarak hazırladığı "Türkiye’de Militarist Devlet Söylemi" başlıklı kitap çalışması, 1960-1983 arası dönemde hâkim olan militarist devlet söylemini irdelemektedir. Foucault'nun teorik çerçevesi dâhilinde hazırlanan bu kitapta yazar, yirmi üç yıl boyunca üzerine sürekli eklenerek inşa edilen militarist söylemin nasıl devlet söylemi haline getirildiği sorusu üzerine yoğunlaşmıştır. Kitabın başından sonuna kadar her satırda yazarın ortaya attığı temel iddiası, Türkiye’de yirmi üç yıl boyunca ülkenin siyasetinden bürokrasisine, ekonomisinden sivil

toplumuna kadar her yerinde militarist bir söylemin mevcut olduğu ve bu militarist söylemin zamanla hâkim devlet söylemine dönüştürüldüğüdür. Yazar, hâkim olan bu devlet söyleminin küresel ölçekte işleyişte olan ve zamanın ruhu olarak da adlandırılabilir bir militarizmin uzantısı olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Soğuk Savaş döneminde militarizmin nasıl dominant bir hal aldığı tartışılmakta; ikinci bölümde ise bu tartışmaya örnek olarak Türkiye ele alınmaktadır.

Kitabın giriş kısmında çalışmanın kuramsal zeminine dair genel bir literatür taramasını okuyucuya aktaran yazar, literatürde mevcut olan yaklaşımlar içerisinde özellikle Fuat Keyman’ın “değişim-dönüşüm süreci” analizine eleştiri getirmektedir. Bu anlayışa göre, 1923’te başlayan modernleşme, 1950’de başlayan demokratikleşme, 1980’de başlayan küreselleşme ve 2000’de başlayan Avrupalılaşma süreçleri bir sonraki sürecin başlamasıyla sona ermemekte, diğerlerinin yanlarına eklenerek devam etmektedir. Ancak Keyman’ın aksine Balcı, darbeleri bir bütün halinde görmekte; birbiri üstüne eklenen ve bir öncekini sağlamlaştıran bir şey olmadığını savunmaktadır. Bu sebepten 1960-1983 arasındaki dönemi bir bütün halinde gören yazar, bu dönemi “militarist söylemsel dönem” şeklinde tanımlamıştır.

“Soğuk Savaş, Militaristleşme ve Militarizm” başlıklı ilk kısımda yazar, Soğuk Savaş döneminde geçerli söylem haline gelen “militaristleşme” kavramı ve bununla birlikte kullandığı “militarizm” kavramı üzerine yoğunlaşmış ve bunları “ordunun politika başta olmak üzere kamusal ve sivil alanların hemen hemen her noktasına sirayet etmesi” olarak tanımlamıştır. Yazara göre Soğuk Savaş dönemi; sürekli bir silahlanma yarışının olduğu, silahların bütün dünyaya dağıtıldığı, büyük ölçüde militaristleşen bir ekonominin etkinliğini sürdürdüğü, askerî darbelerin yaygınlaştığı, silah satışları için yeraltı örgütlerinin ortaya çıktığı, gerilla savaşlarının yaygınlaştığı, korku ve şüphenin hâkim olduğu, güvenliğin paranoya haline aldığı bir dönemdir (s. 19-20). Soğuk Savaş dönemi boyunca hâkim söylem olan militarizmin büyük ölçüde kutup liderleri ABD ve SSCB arasındaki küresel rekabetin bir sonucu olduğu argümanı üzerinde duran yazar, küresel düzlemde militarizmin nasıl normalleşti(rildi)ğini tartışmıştır. Yazara göre ordunun politik alandaki etkinliğini artırması anlamında kullanılan militarizm ve sivil alanın bizzat kendisinin militarist pratiklerin üretimine katkıda bulunduğu militaristleşme, Soğuk Savaş döneminde eş zamanlı olarak işlemiştir. Ancak militarizm özellikle az gelişmiş ülkelerde askerî müdahaleler veya ordunun politik alanı dolaylı kontrol yoluyla dönemin karakteristiği haline alırken, militaristleşme daha çok gelişmiş ülkelerde etkin bir söylem biçimi olmuştur. Bu dâhilde, yazarın bu bölümde ele aldığı son husus militarist söylemin üçüncü dünya ülkelerinde nasıl inşa edildiği üzerinedir. Yazara göre, Washington ve Moskova yönetimleri bir taraftan askerî yardımlarla bu ülkelerde askerinin politik alanda etkin olmasını mümkün kılarken diğer taraftan da bu etkinliğin sonucunda ortaya çıkan askerî rejimleri sivil hareketler karşısında destekleyerek militaristleşmeye katkıda bulunmuşlardır.

“Türkiye’de Militarist Söylemsel Dönem” başlıklı ikinci bölümde yazar, 1960 darbesinden başlayarak Türkiye’de inşa edilen militarist devlet söylemini detaylı bir şekilde analiz etmiştir. Bu bölümü dokuz alt başlığa ayıran yazar birinci alt başlıkta, 1960 darbesinden önceki dönemi genel hatlarıyla aktarmış ve darbe öncesinde militarist söyleme giden yolu incelemiştir. Yazara göre

devlet kurumları ve devletin yetkili kıldığı özneler aracılığıyla sürdürülen militarizasyon ile NATO üyeliği ve Soğuk Savaş konseptine dâhil olmanın beraberinde getirdiği ulusal güvenlik devleti anlayışı, 1960 öncesinde militarist söylemi besleyen iki önemli kanaldır. İkinci alt başlıkta yazar, 1960 darbesi ile ülkede her alana sirayet eden militarist söylemin kuruluşunu incelemiş ve darbe sürecinde ordunun, muhalefetin, basın, aydınların ve hatta iktidarın militarizasyon sürecini göstermeye çalışmıştır. Yazara göre 1960 darbesi ile hem Demokrat Parti (DP) iktidarı devrilmiş hem de o güne kadar dağınık şekilde işleyen militarist dil, resmî devlet söyleminin ve aygıtlarının merkezine yerleşmiştir. Üçüncü alt başlıkta yazar, Milli Güvenlik Kurulu aracılığıyla ülkede inşa edilen vesayet mekanizmasını incelemiştir. Yazara göre bu ve benzeri kurumlar önemlidir; çünkü militarist söylemin sınırlarını belirleyen ve diğer söylem biçimlerini suskunluğa iten bu kurumlar olmuştur. Dördüncü alt başlıkta sermayenin militarizasyonunu inceleyen yazara göre, 1960 darbesinin ardından sermaye iki yönlü militaristleşmiştir. Bir, bizzat sermaye kesimi ordunun politikalarını onaylayıcı ve ordu ile yakın ilişkiler geliştiren bir yaklaşım geliştirmiştir. İki, Ordu Yardımlaşma Kurumu’nun (OYAK) kurulması ile ordu ekonomik alana dâhil olmuştur. Beşinci alt başlıkta yazar, bu sefer politikanın nasıl militarizasyon sürecinden geçtiğini incelemiştir. Yazara göre, bu döneme vesayet demokrasisi hâkim olmuş ve bu dönemde DP’nin devamı olan Adalet Partisi (AP) bile bu hâkim söyleme entegre olmuştur. Altıncı alt başlıkta 12 Mayıs 1960 darbesinden on bir yıl sonra gerçekleşen 12 Mart 1971 darbesini ve sonrasında ordunun kontrolünde devam eden politik alanı inceleyen yazar, bu dönemde iki önemli gelişme olduğunu belirtmektedir. Bir, Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nin kurulması bir taraftan asker ve sivil arasında hukuki düzlemdeki sınırı silerken diğer taraftan devlet güvenliği gibi militarist söylemi hukuk alanına dâhil etmiştir. İki, Kıbrıs müdahalesi bir taraftan ordunun sivil ve politik meşruiyetini restore ederken diğer taraftan sivil ve politik alana dâhil olmasında yeni bir strateji olarak devreye girmiştir. Yedinci alt başlıkta 1971 darbesinden sonraki dönemde AP’nin siyasi tavrını inceleyen yazara göre, bu dönemde AP’nin daha önceki dönemlerde olduğu gibi siyasal statükoya meydan okuyan bir hareket olmaktan çıkmış olması ordu ile bir fikir birliği yürütebilmesini mümkün kılmıştır. Sekizinci alt başlıkta 1980 darbesinin söylemsel mümkünlük koşullarını ele alan yazar, darbenin sadece içeride oluşan bir şey olmadığını; aynı zamanda böylesi bir müdahaleyi onaylayan uluslararası ortamın da mevcut olduğunu belirtmiştir. Dokuzuncu ve son alt başlıkta ise, 1980 darbesi sonrasında ordunun yeni yasal düzenlemelerle sivil toplumu nasıl kontrol altına aldığını ve devletin sivil toplum karşısında nasıl güçlen(diril)diğini incelemiştir.

Özetle, Ali Balcı’nın Foucault’cu bir bakış açısı ile analiz ettiği doktora tezinden yola çıkarak hazırladığı bu kitap, cumhuriyet dönemi devlet söyleminin 1960-1983 yılları arasındaki bir aşaması olarak militarist devlet söylemini irdelemiştir. Kitap, Türkiye’de 1960-1983 arası dönemde militarist devlet söyleminin hangi pratiklerle işlediği, farklı siyasal söylemlerin hâkim devlet söylemi tarafından nasıl saf dışı bırakıldığı ve hegemonik konumunu nasıl meşrulaştırdığını görmek açısından alternatif bir okuma sunmaktadır. Kitabı literatürdeki benzer çalışmalardan ayıran en önemli özellik ise, militarist devlet söyleminin hâkim pozisyonunu kaybettiği bir dönemde hazırlanmış olmasıdır. Ayrıca, bu tahlilin başında da belirtildiği gibi, kitabın çok boyutlu analiz edilebilmesi için okuyucuların hem Foucault’nun söylem analizine hem de literatürde konuyla ilgili eserlere hâkim olması gerekmektedir.